

Predstavitev doktorske disertacije “Ocena tveganja za nasilno vedenje pri mladostnikih z vedenjskimi motnjami” (dr. Peter Janjušević, spec. klin. psih.)

Robert Masten*
Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Presentation of the doctoral dissertation “Violence Risk Assessment in Adolescents with Conduct Disorders” (Peter Janjušević, PhD)

Robert Masten*
Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

Ključne besede: nasilnost, ocenjevanje tveganja, mladostništvo, doktorske disertacije, recenzije

Key words: violence, risk assessment, adolescence, doctoral dissertations, reviews

Janjušević, P. (2017). *Ocena tveganja za nasilno vedenje pri mladostnikih z vedenjskimi motnjami* (neobjavljena doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo (COBISS.SI-ID 64702818)

Peter Janjušević (v nadaljevanju avtor) je v doktorski raziskavi z naslovom “Ocena tveganja za nasilno vedenje pri mladostnikih z vedenjskimi motnjami” raziskoval dejavnike tveganja za nasilno vedenje pri mladostnikih z vedenjskimi motnjami. Cilj raziskave je bil raziskati dejavnike tveganja v slovenski populaciji mladostnikov, ki so stari od 15 do 18 let in so vključeni v vzgojne zavode. Cilj je bil tudi preveriti, ali so dejavniki tveganja za nasilno vedenje enaki, kot jih navaja tuja literatura. Ker dejavniki tveganja ne delujejo linearno, je avtor skušal odgovoriti na raziskovalno vprašanje, na kakšen način (moč, smer delovanja) se z nasilnim vedenjem povezujejo kombinacije različnih dejavnikov (kliničnih, kontekstualnih, anamnestičnih).

Glede na to, da v času raziskave v Sloveniji ni bilo validiranih metod oz. pripomočkov za ocenjevanje stopnje tveganja za nasilno vedenje, je bilo v raziskavi potrebno prirediti naslednje izbrane psihološke ocenjevalne instrumente iz širšega področja nasilnosti: Shema za strukturirano ocenjevanje tveganja za nasilje pri mladostnikih – SAVRY (Borum in dr., 2006), Firestone vprašalnik o nasilnih mislih za mladostnike – FAVT-A (Firestone in Firestone, 2008), Maudsley vprašalnik o nasilju – MVQ (Walker, 2005; Walker in Gudjonsson, 2006), Vprašalnik o brezčutnih/neobčutljivih potezah – ICU (Frick, 2004), del Lestvice za samoocenjevanje delinkventnosti – SRD (postavke, povezane z nasilnim vedenjem; Elliott, Huizinga in Ageton, 1985), Vprašalnik za otroke in mladostnike o jezi kot potezi in stanju – STAXI2 C/A (Brunner in Spielberger, 2009) in Lestvico namena vedenja – BIA+, ki je bila prirejena po Slabyju in Guerri (1988). Raziskava je imela poleg razvoja ocenjevalnih postopkov namen tudi postaviti temelje za oblikovanje preventivnih in terapevtskih intervencij z nasilnimi mladostniki.

V teoretičnem uvodu so predstavljeni koncepti in evidenca, vezana na nasilnost mladostnikov (npr. agresivnost/nasilnost, vedenjske motnje, brezčutne/neobčutljive poteze in vloga kognitivnega procesiranja) in na področje ocenjevanja tveganja za nasilno vedenje (npr. strukturirano kliničnopsihološko ocenjevanje).

Avtor je predvideval, da bo kombinacija več instrumentov v primerjavi z napovedjo na osnovi posameznih instrumentov pomembno izboljšala oceno tveganja za nasilje v roku enega leta. Predvideval je, da bodo bolj, pogosteje in bolj raznovrstno nasilni mladostniki ter tisti, pri katerih je raven tveganja za nasilje večja, v primerjavi z manj nasilnimi izkazovali višjo stopnjo izražanja jeze, kognitivnih dimenzij, povezanih z nasiljem, potez neobčutljivosti in hladnosti, mačizma, sprejemanja in odobravanja nasilja ter nižje rezultate na indikatorjih obvladovanja jeze ter empatičnosti. Prav tako je avtor predvideval, da bo pri nasilnih mladostnikih razvidna pomembno večja mera prisotnosti vseh dejavnikov tveganja (zgodovinskih oz. anamnestičnih, socialnih oz. kontekstualnih, individualnih oz. kliničnih) ter da bodo pri nasilnih mladostnikih varovalni

---

* Naslov/Address: izr. prof. dr. Robert Masten, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, e-mail: robert.masten@ff.uni-lj.si

dejavniki prisotni v pomembno manjši meri. Predpostavljeno je bilo, da bo pri tistih mladostnikih, ki bodo v obdobju med merjenjema bolj nasilni, razvidne skrajnejše in rigidnejše kognitivne distorzije, vezane na razumevanje konfliktnih situacij in namer drugih.

Študija je retrospektivno-prospektivna. Na podlagi prisotnosti dejavnikov tveganja v preteklosti je bila oblikovana ocena tveganja za nasilje v prihodnjem letu, po enem letu pa je preveril dejansko nasilnost (numerus pri drugem merjenju je bil $N=41$). Na ta način je bila v razmiku enega leta preverjena napovedna moč vrste dejavnikov tveganja za nasilno vedenje ter napovedna moč varovalnih dejavnikov. Zgoraj omenjeni pripomočki za ocenjevanje dejavnikov tveganja so bili najprej validirani na vzorcu srednješolcev ($N = 200$) in mladostnikov iz vzgojnih zavodov na področju Slovenije ($N = 55$). Mladostniki, vključeni v raziskavo, so bili stari od 15 do 18 let. Raziskava poleg mladostnikov, ki so bili vključeni v vzgojno-izobraževalne zavode v Sloveniji, vključuje tudi njihove starše in strokovne delavce v teh zavodih.

Psihometrična analiza testov je temelja večinoma na konfirmatorni faktorski analizi z uporabo sodobnih pristopov, ki omogočajo ustrezno analizo kategorialnih podatkov. Na tej osnovi se je avtor lahko lotil osrednje teme oz. glavne raziskave. Ocena tveganj za nasilno vedenje temelji na analizi koeficientov korelacij med različnimi nasilnimi vedenji oz. kategorijami teh in med dejavniki tveganja in varovalnimi dejavniki. Testiranje razlik med povprečnimi dosežki nasilnih in nenasilnih mladostnikov, logistična regresijska analiza in ROC krivulje (sposobnost klasifikatorjev za izdajo dobrih točkovnih ocen napovedovanja) so nudili odgovore na v nalogi zastavljeni osrednji problem – oceno tveganja za nasilno vedenje.

Analiza podatkov je pokazala, da je pomemben dejavnik tveganja za kasnejšo nasilnost predhodna raznovrstnost, pogostost in resnost nasilnosti. Poleg nasilnosti v času med obema merjenjema na kontinuiteto nasilnosti kaže tudi povezanost nasilnosti z nasilnostjo v prehodni zgodovini (anamnezi), še posebej, če se je ta pojavila bolj zgodaj. Pomembno aplikativno vrednost ima spoznanje, da so med kliničnimi dejavniki nasilnosti v glavnem dinamični dejavniki, na katere lahko do neke mere vplivamo in s tem zmanjšamo tveganja za nasilnost (npr. slabo obvladovanje jeze, zloraba psihoaktivnih snovi, impulzivnost, pomanjkljiva pozornost, stališča, ki podpirajo nasilnost). Med individualnimi (kliničnimi) dejavniki predstavljajo tveganje tudi poteze brezčutnosti/neobčutljivosti. Posebno težo imajo tudi pretekle neuspešne intervencije in ukrepi. Prepoznani so bili tudi varovalni dejavniki, kot so prosocialna vključenost, stopnja zavezanosti šoli in odporne osebnostne poteze. Šibkost varovalnih dejavnikov predstavlja dodatno tveganje ob izraženosti dejavnikov tveganja, predvsem kliničnih (oz. individualnih). Med socialno-kognitivnimi dejavniki tveganje za nasilnost predstavljajo predvsem občutljivost na agresivne in sovražne namige, tendenca k agresivni interpretaciji situacije, namenov in čustev drugega. Kar se tiče reševanja medosebnih problemov, tveganje za nasilnost predstavlja manj pogosta uporaba besedno asertivnih in pogajalskih rešitev v konfliktnih situacijah, kar tudi ponuja možnosti za intervencije. Med kontekstualnimi dejavniki izstopajo stresni dogodki, izgube in slabo obvladovanje.

Na osnovi te raziskave definirani klinični oz. individualni dejavniki tveganja se v glavnem pokrivajo s tistimi, ki jih navaja tuja literatura. Prekrivanje z evidenco, pridobljeno v prehodnih (tujih) raziskavah je manjše na področju zgodovinskih in kontekstualnih dejavnikov tveganja. Prav tako je s tujimi raziskavami skladna povezanost posameznih dejavnikov tveganja, vendar na osnovi podatkov, pridobljenih v tej raziskavi, ni možno ustrezno opisati interakcijskih tveganj oz. vplivov.

Gre za prvo tovrstno raziskavo v Sloveniji, s katero smo dobili vpogled v statične in dinamične dejavnike tveganja za nasilno vedenje pri mladostnikih. Prav tako smo s to raziskavo dobili evidenco o vlogi varovalnih dejavnikov pri napovedovanju nasilnega vedenja. Oboje je uporabno pri ocenjevanju ravni tveganja za nasilje mladostnikov. Raziskava je pomembna tudi kot izhodišče za nadaljnje znanstveno raziskovanje na tem področju. Ugotovitve, pridobljene v tej raziskavi, so uporabne kot smernice za oblikovanje preventivnih programov in intervencij, posebej kar se tiče obravnave dinamičnih tveganj. Raziskava je prispevala validirane strukturirane in polstrukturirane metode oz. pripomočke za ocenjevanje stopnje tveganja za nasilno vedenje, ki jih predhodno v slovenskem prostoru doslej nismo imeli.

Glede na kompleksnost in doslednost izvedbe lahko rečemo, da imajo nekatera spoznanja te raziskave velik potencial za doprinos k obravnavani problematiki v širšem strokovnem mednarodnem prostoru.

Literatura

- Borum, R., Bartel, P. in Forth, A. (2006). *Structured assessment of violence in youth*. Lutz: Psychological Assessment Resources.
- Brunner, T. M. in Spielberger, C. D. (2009). *STAXI-2 C/A State-Trait Anger Expression Inventory - Child and Adolescent, Professional Manual*. Lutz: Psychological Assessment Resources.
- Elliott, D. S., Huizinga, D. in Ageton, S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Firestone, R. W. in Firestone, L. A. (2008). *Firestone Assessment of Violent Thoughts – Adolescent*. Lutz: Psychological Assessment Resources.
- Frick, P. J. (2004). *Inventory of Callous-Unemotional Traits*. University of New Orleans. New Orleans.
- Slaby, R. G. in Guerra, N. G. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: I. Assessment. *Developmental Psychology*, 24(4), 580–588.
- Walker, J. S. (2005). The Maudsley Violence Questionnaire: initial validation and reliability. *Personality and Individual Differences*, 38(1), 187–201.
- Walker, J. S. in Gudjonsson, G. H. (2006). The Maudsley Violence Questionnaire: Relationship to personality and self-reported offending. *Personality and Individual Differences*, 40(4), 795–806.